

mi syžety a na jejich výzkum můžeme aplikovat stejné postupy jako na „tradiční“ žánry lidové slovesnosti. Ve druhém úvodním textu – *Poznámka autora* – se Janeček vyjadřuje konkrétně ke sběru materiálu pro „dvojku“ a jeho třídění. Lépe tak můžeme nahlédnout do jeho „kuchyně“.

První kapitola *Duchové, démoni a devianti* přibližuje příběhy, které vyvolávají obavy, strach a někdy i hrůzu a velice se blíží klasickým numinózním (demonologickým) pověstem. Za každým příběhem je Janečkova kratší reflexe textu, větší analýza skupiny je pak na konci kapitoly, a to v rozsahu několika stránek. Ve druhém oddílu *Zvěř, zvířata a zvířátka* se objevují texty se zvířaty v hlavní roli, většinou v osudovém konfliktu s člověkem (včetně oblíbeného žraloka jako požírače českých učitelek na Jadranu). *Děsivá neštěstí a trapné omyly* – kapitola třetí – jsou velmi zásadně inspirovány filmovou a televizní tvorbou, neboť mají šokující až drastický obsah, který se v klasickém folkloru vyskytuje spíše méně často.

Zcela jiného typu jsou městské legendy obsažené ve čtvrtém oddíle – *Přízraky vs. nacisté*. Objevuje se tu postava Péráka, jakéhosi „Robina Hooda“ protektorátní doby, který trestal kolaboranty a nacisty a pomáhal odboji či obyčejným lidem. Postavy obdobného charakteru opět existují v řadě dalších zemí v souvislosti s různými dějinnými zvraty. Je jen otázkou, nakolik je Pérák obsažen v paměti lidí střední a mladší generace a ne jen přímých účastníků druhé světové války. Podobně i v páté kapitole, jež nese název *Sladká šedesátá až prohníla osmdesátá*, se ukazují jistě rozpaky a nejistota P. Janečka při členění získaného materiálu. Právě zde jsou shromážděny příběhy s poměrně rozličnými

mi syžety, přičemž společné mají jen uvečené časové ukotvení.

Asi nejzábavnější částí celé knihy je pak šestá část *Rocklore a celebritylore*, v níž je shromážděna řada „senzačních odhalení“ spojených s českými (méně často i zahraničními) zpěváky, herci a vůbec známými osobnostmi. Nejpikantnější příběhy jsou pak ty, které kombinují „naše hvězdy“ s našimi politiky (ať už z komunistického období nebo ze současnosti). Neuvěřitelná naivita, až dětinskost řady našich spoluobčanů, která se projevila počátkem devadesátých let 20. století a umožnila mnoha podnikavcům přijít k velkým penězům, je přiblížena v sedmém oddílu *Business folklore*. Řada z těchto příběhů (např. č. 104. *Ěčka* – o tom, které chemikálie v potravinách jsou a nejsou jedovaté) velmi úspěšně koluje dodnes. Následuje neméně zábavná kapitola *Láska, sex a krutosti*, v níž jsou shromážděny leckdy až drastické historky o tom, jak někoho znásilnili, pozvraceli, „otěhotněli“ apod., obvykle proti vůli dotyčného hrdiny.

Poněkud drsnější a spíše „více ze života“ je *Mytická hromadná doprava*, oddíl devátý. Problémy s tramvajemi, metrem či autobusy patří k nejděčnějším tématům vůbec, a to nejen ve folkloru, byť jejich hlavní „dávka“ již byla zpracována v prvním „díle“ Janečkova opusu. Podobně je tomu i v následující kapitole *Legendy našich silnic*. V jedenácté části s názvem *Hospodské historky* se lze setkat s řadou hluboce zakořeněných „mýtů“ (zvrátky v pečivu zákazníkům chutnají apod.), ale také se staršími syžety známými již z 18. či 19. století. Č. 149 *Rozbor moči* je v podstatě modifikovaná humorka ATU 1739 *Kněz a tele*, kde se také zamění moč a vznikne humorná situace. Poslední dvě kapitoly –

Studentský folklor a Dětský folklor – jsou tematicky velmi blízké a některé syžety se v lehce obměněné podobě tradují jak na základních, tak na středních či vysokých školách, byť varianty ze základních škol jsou nesporně naivnější a méně „propracované“. P. Janeček nám v *Dětském folkloru* ukazuje příběhy spíše numinózního typu (*Černá ruka*), které jsou nicméně mezi dětmi stále velmi oblíbené.

Černá sanitka: Druhá žeh tedy přináší především velké množství folklorního materiálu, který Petr Janeček sice třídí značně nedůsledně podle témat (nutno ale říci, že o moc lépe to asi ani nešlo), přičemž poněkud opomíjí výstavbovou stránku městských pověstí. Kniha je doplněna o seznam informátorů (ale o kontextech sběru se dozvíme jen málo), důležitou výběrovou bibliografii a především o neotřelá a vtipné ilustrace mladého Stanislava Setinského.

Jaroslav Otčenášek

Melanie Morisse-Schilbach:
Diplomatie und Europäische Aussenpolitik, Europäisierungseffekte im Kontext von Intergouvernementalismus am Beispiel von Frankreich und Grossbritannien. Nomos, Baden-Baden 2006, 204 s.

Recenzovaná publikace je věnována otázkám společné evropské zahraniční politiky. Společnou evropskou obrannou a zahraniční politiku autorka vnímá ve dvou rovinách – jako režim, kde stát je

hlavním aktérem (racionalistické pojetí), nebo jako normu (konstruktivistické pojetí; s. 37). Otázkou je, v jaké rovině lze společnou obrannou a zahraniční politiku pojímat. Zda v rámci EU, kde nejsou zastoupeny například Švýcarsko a většina zemí Balkánu či Ukrajina? Nebo v rámci NATO, kde je i Turecko? Autorka se specializovala na dvě konkrétní evropské mocnosti – Francii a Velkou Británii. Časté jsou ovšem rovněž zmínky o Německu. Oba tyto státy prošly, tak jako konečně celý integrační proces EU, významnými proměnami. Autorčin text by bylo možno doplnit o postřeh, že bývalý spolkový kancléř SRN Gerhard Schröder, stejně jako i nyní kancléřka Angela Merkelová, usilují o co největší míru integrace, jaká je jen dosažitelná. Ztrácejí však spojení v podobě Francie (obava z islámského Turecka, nacionalistické vášně) a je otázkou, zda ho najdou v nástupci Anthonyho Blaira, Gordonu Brownovi.

Předkládaná publikace se zabývá hypotézou, zda je něco jako jednotná evropská zahraniční politika vůbec realizovatelná, a tuto hypotézu se autorka snaží potvrdit či vyvrátit prostřednictvím srovnání zahraničních politik Francie a Velké Británie. Uvědomuje si, že obě tyto evropské mocnosti se vyznačují podobným liberálnědemokratickým systémem, hrají podobnou roli v OECD i v NATO, obě země jsou vysoce industrializované a jsou zároveň i velmocemi jadernými. Současně správně poukazuje na fakt, že obě tyto země byly dlouhou dobu největšími koloniálními mocnostmi (s. 57). V čem se obě země liší, nejsou vnější cíle obou států, ale jejich vnitřní struktura, společnost a její problémy. Autorka však více než na tyto problémy zaměřila pozornost na mode-

lové příklady zahraniční politiky Francie a Velké Británie, a to ještě v omezeném časovém kontextu. Jako faktory zkoumání si vytyčila *organizaci* (prostředí, v němž se diplomaté pohybují, normy, vztahy, pevná organizační struktura), *komunikaci* (formování postoje vlády toho kterého státu, zaštitění se „národními zájmy“, interakce mezi jednotlivými státy) a *kulturu* (formování diplomatů jako sociální skupiny „sui generis“; s. 63). Německo patří spolu s USA k největším a nejvyspělejším ekonomickým mocnostem současnosti. Zároveň však stojí před sociálními problémy spojenými s vylidňováním východního Německa, kde po zrušení mnoha průmyslových podniků ubyly pracovní příležitosti. Na tyto skutečnosti sice autorka ve svém textu naráží, možná by je však mohla ještě více rozebrat co do příčin, následků a souvislostí.

Autorka se v případě Velké Británie zaměřuje především na období premiérství M. Thatcherové, jejíž vládní období charakterizuje z pohledu ovlivňování evropské zahraniční politiky jako významné, „koncept společné evropské zahraniční politiky“ se stal důležitým nástrojem při naplňování národních cílů Velké Británie (s. 136). Ačkoliv politika T. Blaira se od politiky M. Thatcherové v mnoha ohledech diametrálně lišila, zaměření na „národní zájmy“ v zahraniční politice bylo i zde patrné. Má-li být EU silným hráčem na mezinárodněpolitickém poli, je zapotřebí se zamyslet i nad sociální integritou zemí EU. Tyto úvahy mi v recenzovaném příspěvku poněkud chybí. Úpadek modelu „sociálního státu“ pocítují i jeho hlavní představitelé. Nacionalismus a nesnášenlivost vůči cizincům roste i v zemích, jako je Švédsko, Dánsko a Nizozemí, kde se

navíc k moci dostávají často silně nacionalisticky zaměřené vlády, v případě Belgie i se separatistickými tendencemi. Tento fenomén však není typický pouze v západní Evropě. V poslední době můžeme tento jev pozorovat i v České republice, v Polsku, v Maďarsku, na Slovensku a v dalších zemích střední a východní Evropy.

Při pohledu na diplomacii každého státu jako na jakýsi *stát ve státě*, kde diplomaté představují sociální skupinu „sui generis“ (s. 51), je jasné, že koncept společné zahraniční politiky bude jen těžko realizovatelný. Kromě jistých tlaků plynoucích z nedůvěry „Východu“ k „Západu“ a naopak (jež zdůraznil a podtrhl konflikt v Iráku, kdy došlo k nálepkování Evropy na „novou“ a „starou“), čelí Evropa nejdůležitější otázce – v jaké podobě bude existovat a jakou roli bude na mezinárodněpolitickém poli do budoucna hrát. Jakou roli bude Evropa na poli mezinárodní politiky hrát, je vlastně již mnohokrát řešená otázka vztahu Ruska a Evropy, nově pak Číny a Evropy. Je škoda, že tuto otázku autorka neřeší, i když je pravda, že to by bylo téma na samostatnou analýzu. Čínská ekonomika je již silně propojena s ekonomikou Spojených států, s jejichž ekonomikou zase úzce souvisí ekonomika evropská. Můžeme pozorovat masovou produkci zboží, kde hlavními rysy jsou levná pracovní síla bez sociálních výhod a do jisté míry rezignace na kvalitu zboží (hlavním cílem je kvantita). Čínská zahraniční politika je velmi efektivní. Jednak jsou v popředí jejich zájmů asijské trhy, hlavně v Indočíně (Laos, Vietnam, Kambodža, Thajsko), své zájmy má ale i v Evropě, usiluje o ruskou surovinovou základnu a využívá slábnutí vlivu USA v zemích Střední a Jižní Ameriky. Orientuje se zde na země disponují-

cí nerostným bohatstvím, hlavně ropou – např. Venezuela, na země strategické pro obchod – např. Panama a na země strategické svou polohou – např. Kuba. V centru čínského zájmu jsou i nerostné zdroje v afrických zemích, kde se svůj vliv Čína snažila uplatnit již v sedmdesátých letech 20. století (např. v Tanzanii), ale tyto projekty tehdy končily neúspěšně.

Jaká je však současná situace v procesu sjednocující se Evropy? Evropské unii se doposud nepodařilo začlenit všechny balkánské země. Situace v Kosovu je více než kritická (uznání druhého albánského státu, třebaže jen menšinou členské základy OSN, znamená do budoucna další nároky Albánců na území), přijetí Ukrajiny je spíš hypotézou než čímkoli jiným a začlenění Turecka vypadá v současnosti jako naprostá utopie, třebaže turecká společnost vysílá ve volbách signál, že se radikalizace své země obává a s reformami přibližujícími Turecko západoevropským zemím souhlasí. Přitom všechny zmíněné země jsou z hlediska geopolitiky klíčové. O vliv na Ukrajině svědčí na dálku boj hlavní velmoci, země má vážné sociální problémy, rozdíl mezi východem a západem jsou propastné, a přitom kromě geopolitického významu má Ukrajina i zdroje nerostného bohatství. Do zvláštní situace se dostává Polsko, jež má určité mocenské ambice a tradičně se vymezuje vůči svým sousedům (na něž má špatné vzpomínky ještě z doby trojího dělení Polska) – Německu a Rusku. Jako strategického spojence volí USA, vyznačuje se však také značnými sociálními a ekonomickými problémy a stabilita polské vlády není nijak valná.

S jakými bezpečnostními riziky tedy musí Evropa počítat? Při nejpesimističtější

ší variantě vývoje, totiž, že dojde ke konfliktu na Ukrajině, že bude do válečného konfliktu zataženo Turecko a že doutnající Balkán se ještě nestačí plně integrovat do EU (včetně Srbska a hlavně problematického Kosova), hrozí, že projekt Unie bude (dočasně) rozbit. Nevznikne žádná evropská ústava, jednotná evropská bezpečnostní a zahraniční politika nebude ani na papíře a v celé Evropě (bez ohledu na světové strany) mohou propuknout mohutné sociální bouře, jež měly zatím svou předzvěst pouze ve Francii. Optimističtější scénářem je, že v nejbližší době dojde alespoň k nejnnutnějšímu rozšíření Unie, a to o balkánské země. Srbsko stojí před další eskalací konfliktu. Významným krokem by bylo přijetí Albánie i Srbska do EU, neboť obě země jsou v dnešní době asi nejrizikovějšími strategickými regiony na Balkáně. Evropská unie by svým rozšířením na západní Balkán konečně stabilizovala důležitou geopolitickou oblast a posílila svůj vliv. Nejdůležitější ale bude, zda se podaří řešit vnitřní sociální problémy a nenechat je dojít do stadia otevřených násilných konfliktů. To ale znamená překonat rozpory mezi jednotlivými členy Unie, což je v současnosti cíl ještě dost vzdálený.

V teoretické rovině pak je zřejmé, že v Evropě stále dominuje pojem *národní stát*, jenž v evropské integraci i v současnosti hraje významnou a podstatnou roli a ovlivňuje evropskou diplomacii i bezpečnostní politiku, a ty s ním pak stojí a padají (s. 180). Autorka rozhodně není odpůrkyní jednotné Evropy, ani její zahraniční a obranné politiky. Vcelku realisticky si však uvědomuje bariéry, na něž koncept jednotné zahraniční a bezpečnostní politiky EU naráží, pojmenovává je, do jisté

míry je analyzuje a výsledkem tohoto rozboru je určitý skeptický pohled na vznik takové politiky. Zjednodušeně se dá shrnout, že dokud se v Evropě budou prosazovat jednotlivé nacionalistické tendence, které si jsou velmi podobné v projevech a znemožňují spolupráci jednotlivých států, nebude Evropa ostatním světovým velmocem vážným konkurentem.

Text recenzované knihy je vhodným doplňkem k diskusi o podobě a dalším směřování EU na akademické půdě a motivuje k hledání dalších faktorů formulujících něco, co lze v čistě teoretickém modelu označit jako společnou zahraniční a bezpečnostní politiku EU. Je zřejmé, že zkoumání jakékoli zahraniční politiky se neobejde bez komplexního přístupu. Tak jako jsou dnes již velmi úzce provázány ekonomiky nejen jednotlivých velmocí, ale vlastně všech států světa, jsou provázány i koncepty jejich zahraniční politiky. Zatímco unitární státy a federace mají často vnitřní problémy s udržení své integrity, EU, jež stále hledá svou podobu, má problém přesně opačný: najít společnou identitu, rozhodnout se, zda a do jaké míry je proces integrace možný a na jakém základě ho uskutečnit. Při hledání odpovědí na takovéto otázky se předkládaný text nabízí jako jeden z mnoha užitečných materiálů.

Autorka přistupovala k danému tématu velmi precizně – jen seznam použité literatury, rozdělený na dokumenty, primární a sekundární literaturu, čítá dvaadvacet stran a mezi primárními prameny nechýbí jména jako A. Juppé, F. Mitterrand, D. Owen či M. Thatcherová, v sekundárních pramenech autoři jako P. Bourdieu, E. Cohen či W. Wallace. Je jen trochu škoda, že se možná až příliš zaměřuje

na politiku Británie a Francie a přehlíží některé pro evropskou zahraniční a bezpečnostní politiku důležité souvislosti (mezi francouzskými politiky v seznamu literatury by například neměl chybět V. G. d'Estaigne a v textu pak srovnání a vývoj myšlení tvůrců francouzské zahraniční politiky). Melanie Morisse-Schilbach si správně všímá, že ústředním zájmem francouzské zahraniční politiky byl (a stále je, i když tento zájem už není tak markantní) Blízký východ (s. 104). Tato oblast je přitom tradičně (opět z hlediska geopolitiky) přitažlivá pro všechny světové velmoci.

Marek Řezanka

Margarita Karamichova (ed.): *Gradivo za etnologojata na migraciite. Sbornik studii.* Etnografický institut s muzeem BAN, Sofia 2006, 256 s.

Mezi dnem, kdy píše tuto recenzi, a dnem, kdy jsem byl na slavnostním uvedení knihy v Etnografickém institutu s muzeem (17. října 2006), došlo k události, která je (resp. nepochybně bude) ve vztahu k ústřednímu tématu celého sborníku naprosto zásadní: v mezidobí totiž došlo k přijetí Bulharska (společně s Rumunskem) do Evropské unie. Tento pro Bulharsko stejně jako pro EU velice významný krok zcela jistě ovlivní migrační pohyby (zdaleka nejen) mezi Bulharskem a ostatními členskými státy EU a povede k novým migračním procesům. Těchto pohybů se přítomný sborník pochopitelně týkat nemůže, neboť *tematicky* je – a jinak ani

nemůže – zaměřen na jevy více či méně minulé; nicméně tak trochu navzdory jeho názvu je z textů zřejmé, že ambice sborníku je vyšší, že autorům zdaleka nejde jen o prostý záznam, popis a hromadění dalších a dalších dat (ono „*gradivo*“ etnologie migrací), ale také (a to neméně) o vybudování a prezentaci *konceptuálního a terminologického aparátu*, který může sloužit nejen pro současné, ale i pro budoucí výzkumy týkající se migračních procesů. A nejen pro výzkumy: v souvislosti se vstupem Bulharska do EU se (v zásadě stejně, jako tomu bylo při vstupu ČR, Slovenska, Polska a Maďarska) v médiích stávajících členů objevily poplašné zprávy a prognózy hovořící o nadcházející masové migraci obyvatel Bulharska (a Rumunska) na „Západ“. Ať už jsou tyto prognózy oprávněné či ne, sborník *Gradivo za etnologojata na migraciite* může v tomto kontextu zdařile posloužit také jako manuál k porozumění a orientaci v těchto (potenciálních) migračních pohybech.

Co se týče institucionálního zázemí sborníku, jedná se o třetí výstup ateliéru Kultura na gurbeta, který od podzimu roku 2001 působí při Etnografickém institutu s muzeem. Sborník je tedy jakousi výkladní skříní ateliéru, která prezentuje práci jeho členů. Po krátké předmluvě editorky Margarity Karamichové jej otevírá stať Eleny Marušiakové a Veselína Popova *Dalgijat i kasijat pat do Odesa (migraciite na dve ciganski grupi)*, která z pozic dichotomického konceptu segmentace a konsolidace pojednává o kalderašských cikánských skupinách *Kišinjo-curja* a *Kitajcurja*, přičemž popisuje jejich cestu (v případě *Kišinjo-curja* „krátkou“, resp. přímou, v případě *Kitajcurja* „dlouhou“, s mezipobytem v Číně) z dunajské-

ho knížectví Walachie do Oděsy, kde se tyto skupiny („znovu“) setkaly. Následující stať Mirelly Delčevy *Obleklotu na ciganitev Balgarija – edin vazmožen pogled varchu kulturata na čergarite* tematizuje oděv kočovných Cikánů jako etnodiferencující faktor, který v poloze vizuálního etnického markeru oddělujícího „své“ od „cizích“ delimituje společenství Cikánů a usedlou majoritní společnost, resp. demonstruje příslušnost jednotlivce k jedné z uvedených skupin. Dalším v řadě je článek autorů Lozanky Pejčevy a Vencislava Dimova *Migracii i gurbeti ot Balgarija: muzikalni orbiti*, který se na základě rozboru biografických vyprávění věnuje problematice migrací cikánských muzikantů z Bulharska do zahraničí a jejich kratším či delším pobytům tam. Vzhledem k zaměření stati a odborným kompetencím jeho autorů se přitom čtenář dozví mnohé nejen o tématu migrací, ale také o tradicích a charakteristice hudby bulharských Cikánů. V následujícím příspěvku nazvaném *Znaci na etnokulturnata identičnost. Avtoportret na balgarite v Slovakijska*, se Svetlana Antova zabývá tématem etnokulturní identity a transnacionalismu na příkladu Bulharů na Slovensku. Vedle výčtu a rozboru hlavních komponent etnické identity „slovenských Bulharů“ přitom věnuje zvláštní pozornost problematice (ne)kompatibility onoho „zde“, kde „slovenští Bulhaři“ žijí, a „tam“, kde jsou jejich kořeny. Předmětem zájmu textu *Gurbetdžijstvo na porednata granica na prechoda* od Valentina Lazarova jsou Bulhaři pracující v arabských zemích v období politických změn po roce 1989, ve kterém tento badatel ukazuje, že ačkoli migrace Bulharů do uvedených oblastí byla fenoménem přítomným jak před, tak i po roce 1989, byla v těchto